

Kronisk tretthetssyndrom på norsk

På engelsk kalles tilstanden *chronic fatigue syndrome*. Hva bør være den norske betegnelsen?

Chronic fatigue syndrome er en medisinsk uforklart tilstand (1). I Tidsskriftet er den omtalt flere ganger under navn som postviralt tretthetssyndrom, kronisk utmattelsessyndrom og kronisk tretthetssyndrom.

Forslag

Internasjonalt har begrepet *chronic fatigue syndrome* fått gjennomslag. Medline omfatter nå mer enn 2 000 publikasjoner med dette begrepet, som først ble anvendt i 1987. Termen ble valgt fordi den er utelukkende beskrivende. Men det er verken enighet om avgrensninger, begrepsbruk eller definisjoner (1, 2).

Noen pasienter mener at termen *chronic fatigue syndrome* trivialisere alvoret i tilstanden, og ønsker et nytt navn (3). Pasientorganisasjoner i flere land foretrekker f.eks. betegnelsen myalgisk encefalomyelitt. Dette er ikke heldig, fordi «myelitt» antyder at det foreligger infeksjon i sentralnervesystemet, mens det sjelden kan påvises ved tilstanden.

Betegnelsen postviralt tretthetssyndrom bør heller ikke brukes som generell betegnelse, men reserveres for de pasientene der det kan påvises en sammenheng med gjennomgått infeksjon. En stor prospektiv befolkningsstudie viste ingen sammenheng mellom gjennomgått infeksjon og utvikling av *chronic fatigue syndrome* (1).

Tilstanden kan spores tilbake til 1800-tallets sentrale medisinske symptom nevrastræni (asteni = kraftløshet). Forhåpentligvis vil det i fremtiden bli utviklet omforent terminologi. Men inntil videre er det *chronic fatigue syndrome* som dominerer den faglige debatten, og som trenger en norsk betegnelse. En mulighet kan være kronisk kraftløshetssyndrom, men dette mangler belegg på norsk.

De to begrepene som har vært mest brukt i norsk faglig sammenheng er kronisk utmattelsessyndrom og kronisk tretthetssyndrom. Begge er direkte oversatt fra engelsk *fatigue*.

Trett og utmattet

I engelsk-norske ordbøker står *fatigue* oversatt med «tretthet, utmattelse» (4) eller «(= tiredness) tretthet» (5). Engelske ordbøker forklarer ordet med «great tiredness, usu[ally] resulting from hard work or exercise» (6) eller «extreme tiredness after exertion» (7). På engelsk finnes en rekke syno-

nymer: «lack of energy, weakness, effort, sleepiness, tiredness, lassitude» osv. (8). Rent språklig er det altså nær sammenheng mellom *fatigue* og uttalt tretthet. Hva vil det si å være trett?

«Trett» stammer fra et fellesnordisk ord med opphav i verbet þreyta – «utmatt» (9). Trett forklares i Bokmålsordboka og Riksmålsordboken som matt, slapp, sliten, utmattet, utkjørt – av arbeid, anstrengelser, pga. alder, mangel på hvile, søvn e.l.

Utmattelse vil si at man er utmattet eller overtreit. Ifølge ordbøkene kan man være mattet ut både legemlig og åndelig. Wergeland skrev et sted at «mit dagsværk har utmattet mig». Det er trolig liten meningsforskjell mellom dette og et ibenskt sitat: «tungt var mit syn og træt min fod».

Det fremgår altså at trett og utmattet språklig og innholdsmessig er tett forbundet.

Norden

Hvordan oversettes *chronic fatigue syndrome* i de andre nordiske land? I dansk brukes kronisk træthedssyndrom (10, 11), i svensk kroniskt trötthetssyndrom (12, 13).

I norske medisinske ordbøker synes kronisk tretthetssyndrom å bli foretrukket. Øyri bruker «kronisk trøyttleikssyndrom», og også Universitetsforlagets medisinske ordbok bruker kronisk tretthetssyndrom. Kunnskapsforlagets medisinske ordbok har «kronisk tretthets- eller utmattelsessyndrom», og henviser til oppslag under myalgisk encefalomyelitt og postviralt tretthetssyndrom.

Chronic fatigue syndrome finnes ikke i diagnosesystemene ICD-10 eller DSM-IV, men ICD-10 har diagnosen postviral fatigue syndrome (G93.3), som i den norske oversettelsen er gitt formen postviralt utmattelsessyndrom. Imidlertid er bruken vaklende, for under diagnosen nevrastræni (F48.0) anføres tretthetssyndrom, som i den engelske utgaven er skrevet fatigue syndrome.

Symptomet fatigue

I de definitoriske kriteriene ved *chronic fatigue syndrome* er *fatigue* rangert som hovedsymptomet. Hvordan forklarer pasientene selv dette symptomet? I en norsk kvalitativ studie beskrev de fleste av 12 pasienter en overveldende mangel på energi og at dette var det verste ved tilstanden. En pasient sammenliknet det med å ha influensa hver morgen og at det var en kamp å komme ut av sengen. 12 timers søvn hjalp ikke. Selv etter bare kort tids arbeid, ble pasientene så trette (tired) at de måtte hvile i flere timer. En pa-

sient fortalte at hvis hun klarte å lage middag, kunne hun ikke sitte ved bordet og spise den. Hun kunne ikke løfte armen for å holde gaffelen før hun hadde hvilt. Symptomet beskrives altså som en tretthet, men symptomnivået og manglende samsvar mellom aktivitet og symptom skiller den fra den tretthet vi alle opplever fra tid til annen (14).

Konklusjon

Både kronisk utmattelsessyndrom og kronisk tretthetssyndrom er akseptable innenfor det norske ordlagingsystemet. Kronisk tretthetssyndrom synes imidlertid å være mest brukt både på norsk, svensk og dansk. Innholdsmessig gir det mening i forhold til pasientenes symptom og det internasjonalt brukte uttrykket *fatigue*. Kronisk tretthetssyndrom vil derfor bli brukt i Tidsskriftet.

– Erlend Hem, Tidsskriftet

Litteratur

1. Loge JH, Hem E. Kronisk tretthet. Tidsskr Nor Lægeforen 2002; 122: 1352.
2. Clark C, Buchwald D, MacIntyre A, Sharpe M, Wessely S. Chronic fatigue syndrome: a step towards agreement. Lancet 2002; 359: 97–8.
3. Jason LA, Eisele H, Taylor RR. Assessing attitudes toward new names for chronic fatigue syndrome. Eval Health Prof 2001; 24: 424–35.
4. Henriksen P, Haslerud VC, red. Engelsk stor ordbok. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2001: 342.
5. Kirkeby WA, red. Engelsk-norsk ordbok. 2. utg. Oslo: Kunnskapsforlaget, 1996: 398.
6. Cowie AP, red. Oxford advanced learner's dictionary of current English. 4. utg. Oxford: Oxford University Press, 1989: 442.
7. Thompson D, red. The concise Oxford dictionary of current English. Oxford: Clarendon Press, 1995: 491.
8. Wessely S. Chronic fatigue: symptom and syndrome. Ann Intern Med 2001; 134: 838–43.
9. Becker-Christensen C, red. Politikens nudansk ordbog med etymologi. København: Politiken, 1999: 1445.
10. Holm-Nielsen N, red. Klinisk ordbog. København: Munksgaard, 1996: 601.
11. Lorenzen I, Bendixen G, Hansen NE, red. Medicinsk kompendium. København: Nyt Nordisk Forlag, 1999: 869–71.
12. Lundh B, Malmquist J. Medicinska ord. Lund: Studentlitteratur, 2001.
13. Flöistrup B, Lyngstam O, Medin LO, Sahlqvist M. PM: praktisk medicin år 2000. Uddevala: Three Doctors, 2000: 264.
14. Söderlund A, Skoge AM, Malterud K. «I could not lift my arm holding the fork...» Living with chronic fatigue syndrome. Scand J Prim Health Care 2000; 18: 165–9.